

בענין השתחואה במקדש

ואין אנחנו יכולים וכו' ולהשתחות לפניך

א

ממנו, וא"כ מדוע מזכירין בתפילה את ענין ההשתחואה עם מצות העליה לרגל והלא דין ההשתחואה שבמקדש הוא בכל השנה כולה, דכל מי שבא לעזרה טעון השתחואה, ואי"ז דין מיוחד השייך לג' רגלים.

ואשר נראה לומר בזה עפ"י מה שנתבאר לעיל, דעיקר מצות העליה לרגל הוא כדי לקבל פני השכינה, וא"כ גם כל ענין העליה לרגל במנעלים יפים [הנזכר לעיל] אינו משום הכשר מצוה לבד, אלא דהוא גוף המצוה, שצריך ללכת לקראת המלך בדרך כבוד ובמלבושים נאים, כדי לקבל פני השכינה, והוא כעין מה שמשה רבינו הוציא את העם לקראת האלוקים מן המחנה, דהיציאה עצמה לקראת השכינה היתה מצוה מדין כבוד המלך, וכדוגמת בואו נצא לקראת שבת מלכתא, שצריך לקבל פני שבת המלכה כיוצא לקראת המלך, וזהו מדיני כבוד המלך וכמש"כ הגר"ז.

ומעתה נראה, דדין ההשתחואה שברגל הוא חלק ממצוות העליה לרגל, מכיון שהלא עיקר מצות העליה לרגל הוא כדי לקבל פני השכינה, ומצינו דבזמן קבלת השכינה צריך להשתחות, כדכתיב (שמות ל"ג, י) "וראה כל העם את עמוד הענן עומד פתח האוהל וקם כל העם והשתחוּ איש פתח אהלו", דפירש"י: והשתחוּ לשכינה. וכן מצינו בפסוק (שם ל"ד, ח) "וימהר משה ויקוד ארצה וישתחוּ", ופירש"י: דכשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה, מיד וישתחוּ. הרי דבשעת גילוי השכינה ישנו דין להשתחות, ועי' בחידושי הגר"ז (פ' כי תשא) במש"כ שם.

וכמו"כ מצינו דכתיב (ויקרא ט, כ"ד) "ותצא אש וגו' וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם", ובתרגום ירושלמי וביונתן ב"ע פירשו: ואודוּ ואיתרכינהו בצלו על

איתא ביומא כ"א א, אמר רב יהודה אמר רב בשעה שישראל עולין לרגל עומדין צופין ומשתחויים רווחים, וזה אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש. וכן הוא במדרש זוטא (קהלת פ"א) תנן עומדין צופין ומשתחויים רווחים. כמה הן ביניהם, א"ר שמואל בר נחמני ארבע אמות ריוח בין כל אחד ואחד, [ואמה] לכל צד, כדי שלא יהא אדם שומע תפלת חבירו בירושלים, 'אל מקום שהנחלים הולכים' אל מקום שישראל מתכנסין בעולם הזה, כך הן מתכנסין לעתיד לבא שנאמר (ישעיה כ"ז י"ג) והשתחוּ לה' בהר הקודש בירושלים. וכ"ה באבות דרבי נתן (פ' כ"ה ח') עומדין צופין ומשתחויין רווחים בזמן שישראל עולין להשתחות לאביהן שבשמים.

ובחידושי הגר"ז (סטנציל יומא) כתב דהאי דינא דבעינן להשתחות ברגלים אין זה דין מיוחד ברגלים, אלא דבכל שעה שנכנסים לעזרה צריכים להשתחות, כמבואר בדברי הגר"א, (באדרת אליהו פרשת כי תבוא) עה"פ הנאמר בביכורים "והנחתו לפני ד' אלוקיך והשתחית לפני ד' אלוקיך" דכתב, זה הכלל כל היוצא מן המקדש טעון השתחואה עכ"ל. הרי דגם ענין ההשתחואה בזמן הכאת הביכורים אינו דין מיוחד בביכורים אלא הוא מצד הדין דכל הנכנס לביהמ"ק צריך להשתחות מפני כבוד המקדש, ולפי"ז מוכן נוסח התפילה שנאמרה ברגלים בתפילת מוסף 'ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו', דהוא דין כללי שכל היוצא מן המקדש טעון השתחואה עכ"ד.

אך עדיין צ"ב דהלא אין השתחואה זו מדיני העליה לרגל אלא מדיני המקדש כיצד לנהוג בכבוד המקדש בזמן שיוצא

אפיהון עכ"ל. והיינו שהודו והשתחוו לה' בשעת גילוי השכינה. וכן איתא במדרש תנחומא (ויהי פ"ג) עה"פ "ושתחו ישראל על ראש המטה" - דהוא לשכינה העומדת עלי יעו"ש. וכן כתיב (דבה"ב - ו, ג) "וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית, ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו", ומבואר מכ"ז דבזמן גילוי השכינה ישנו דין להשתחוות ולהודות לה'.

והשתא נראה לומר, דהנה הרמב"ן והרבינו בחיי (שמות כ"ג, י"ז) עה"פ "אל פני האדון ה'" כתבו: שלשה חגים הם בשלשה זמנים, חג הפסח הוא בזמן האביב, וחג השבועות הוא בזמן הקציר, וחג הסוכות הוא בזמן האסיף, ושלשתם מועדים על התבואה ועל כל צמחי הארץ ונתחייבנו בהם להודות לה' כי טוב ולהראות בהם את פני האדון ה' המפרנס את עבדיו והזן את העולם כולו. וכן יעוי' שם בספורנו שכתב: "שלש פעמים בשנה יראה" - להודות על החירות ועל האביב, על הקציר ועל האסיף, כי ממנו הכל עיי"ש. ומבואר מדבריהם דענין העליה לרגל הוא הודאה על חסדיו הרבים, וכן איתא בירושלמי (חגיגה כ"א א, א) "א"ר יהושע בן לוי "ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו", עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים, [שיהיו נאמנים על התרומה ועל הטהרות], וקאמר בגמ', דזהו דוקא בשעת הרגל, כדכתיב "ששם עלו שבטים שבטי יי-ה", והיינו שיירושלים היא עיר שחוכרה יחדיו בשעה שעלו השבטים לרגל ע"כ. ובסוף הפסוק שם כתיב "להודות לשם ה'", הרי נמצא, דענין העליה לרגל הוא גם כדי להודות לה'.

וא"כ הביאור במה שבזמן גילוי השכינה ישנו חיוב השתחואה, הוא משום שההשתחואה לשכינה היא מעשה המורה על הודאה להקב"ה, וכמבואר בדעת זקנים

מבעלי התוספות (דברים י, י"ב) שהשתחואה היינו הודאה, דכתב שם: דלכך תיקנו לומר 'מודים', שהרי פירושו משתחוים, כדכתיב גבי נעמן "והשתחויתי לה' אלוקיך". ותרגם יונתן ואודיתי קדם ה' אלוקיך עיי"ש. וכן כתב רש"י עה"פ (בראשית כ"ד, ג) "ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה'" מכאן שמודים על בשורה טובה (מדרש רבה ט, ו). וכן באבן עזרא (בראשית כ"ג, י"ב) עה"פ "ושתחו אברהם לפני עם הארץ" מבואר דזאת ההשתחוויה היתה לפני עם הארץ לעפרון לתת לו שבת. וכן עי' שם בספורנו דהשתחווה לתת להם הודאה. [וכ"ה במדרש רבה (נ"ה, ו) וישתחו אברהם לפני עם הארץ, מכאן שמודים על בשורה טובה]. וכן עה"פ (בראשית מ"ז, ל"א) "ושתחו ישראל על ראש המטה" פירש התרגום ירושלמי וז"ל: ושבת ישראל על ריש דרגושה. הרי דהשתחואה משמשת כהודאה ושבת. ועי' עוד בבעל הטורים שם שכתב ד"ושתחו" עולה בגימטריא - 'מודים על בשורה טובה'. וכן כתיב (שמות ד, ל"א) "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענין ויקדו וישתחוו", וכתב בעמק דבר "ויקדו וישתחוו" - על הגאולה ועל הנקמה.

והנה בהא דכתיב (שמות י"ב, כז) "ואמרתם זבח פסח הוא לה'", אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים כנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ויקוד העם וישתחוו, פירש"י, "ויקוד העם" - על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם. ובחזקוני שם כתב: "ויקוד העם וישתחוו" - זוהי קבלת המצוה שקבלו עליהם לעשות כל האמור למעלה, שכן דרך כל מי שמקבל לעשות את אשר יצווה מרכין צוארו ונראה בהשתחואתו שקבל עליו המצוה עכ"ד. ואולי יתכן לומר בזה פירוש נוסף, דהא דכתיב כאן "ויקוד העם וישתחוו", הוא המשך להאמור למעלה "והיה כי יאמרו

בלילה בשעת הגאולה, וכמו"כ ראוהו על הים ויראו מאד, כמו שנאמר "וייראו העם את ה'", ונקרא 'מורא גדול' כי הוראה פני השכינה ירא מאד ונרתע ונבהל ונופל על פניו עיי"ש, ודו"ק.

וכן נאמר באלקנה (שמואל-א, א, ג) "ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזבוח לך" בשילה". ובתרגום וברש"י פירשו, 'מימים ימימה' - מזמן מועד למועד, ור"ל שאלקנה קיים את מצות העליה לרגל בשילה והעלה עימו את כל ישראל, ומבואר דמלבד הקרבנות שהיה זובח שם היה גם משתחוה, וזה מכיון שבמצות העליה לרגל ישנו גם ענין של השתחואה שע"י זה מודה ומשבח לה'.

ועוד ראיה לזה מהא דאיתא בפסיקתא רבתי (פרשה א) "צמאה נפשי לאלוקים לקל חי מתי אבוא ואראה פני אלוקים" (תהילים מ"ב, ג), אמרו לו ישראל, רבש"ע, אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולין בשלשת פעמי רגלים ורואין פני השכינה, א"ר יצחק כשם שהיו באין לראות כך היו באין להראות שנאמר "מתי אבא ואראה פני אלוקים", הרי כמה זמן שחרב בית חיינו הרי שבוע הרי יובל, הרי שבע מאות ושבעים ושבע, ועתה הוא כבר אלף ומאה וחמשים ואחד, אמר להם הקב"ה, בני, בעולם הזה כמה פעמים הייתם עולים (בשנה) לא שלשה פעמים בשנה, כשיגיע הקץ אני בונה אותו ואין אתם עולים שלשה פעמים בשנה אלא כל חודש וחודש ובכל שבת ושבת אתם עתידים להיות עולים בו, שנאמר (ישעיה ס"ו, כ"ג) "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו" ע"כ.

הרי מבואר דבהך קרא "והיה מדי חודש בחדשו" דמיירי במצות ראית פנים בעזרה, נאמר בהמשך הפסוק "יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'", והיינו, דמטרת ביאת כל בשר לראות פנים במקדש הוא כדי להשתחוות ולהודות לה', נמצא דישנו חיוב השתחואה מדין ראית פנים

אליכם וגו' ואת בתינו הציל", והיינו, שנספר לבנינו דבזמן שפסח הקב"ה על בתי בני" במכת בכורות, השתחוה העם כדי להודות על הנס, והטעם בזה עפ"י מה שפירש הגרי"ז (כתבי התלמידים) דהא דדרשינן מקרא "ויוציאנו ה' ממצרים" - לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, 'בכבודו' היינו, דהיציאה ממצרים היתה ע"י הקב"ה, 'ובעצמו' ר"ל דהיתה גם בגילוי שכינה, וכמו שאמרו (בהגדה של פסח) 'ובמורא גדול זה גילוי שכינה', וזה היה דבר נוסף, דהרי הגאולה היתה יכולה להיות ע"י הקב"ה ובלא גילוי שכינתו, אלא שבחסדו יתברך היתה הגאולה ע"י גילוי שכינתו עכ"ד. ולפי"ז י"ל דמה שהשתחוה ישראל אחר שפסח על בתיהם היה משום שאז נתגלה השכינה, ובזמן שיש גילוי שכינה ישנו דין להשתחוות כמו שמצינו לעיל במה דכתיב (שמות ל"ג, י) "וראה כל העם את עמוד הענן עומד פתח האוהל וקם כל העם והשתחוה איש פתח אהלו", דפירש"י: והשתחוה לשכינה. שמבואר שם שבשעת גילוי השכינה ישנו דין השתחואה, ואפשר להוסיף בזה, דבמה שכתבה התורה את "ויקוד העם וישתחוה" בפסוק אחד עם "ואמרתם זבח פסח הוא", רמזה, דמשו"ה צריך להקריב את קרבן הפסח במקדש, כדי להודות להשי"ת במקדש שהוא מקום שיש בו גילוי שכינה, כמו בזמן זביחת הפסח במצרים דבשעת גילוי השכינה השתחוה והודו להקב"ה. ועי' בריטב"א ובאבודרהם (בפי' ההגדה) שכתבו: "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה - שנגלית להם במצרים אעפ"י שהיתה מליאה גילולים וארץ טמאה, לקיים מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו, (בראשית מ"ו, ד) "ואנכי אעלך גם עלה" וכו', ואימתי נגלה עליהם - שתי פעמים, אחד ביום ר"ח ניסן, שנאמר (שמות י"ב, א-ב) "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים, החודש הזה לכם", [ובהגדת פה ישרים הביא דאמרו חז"ל שהקול נשמע בכל ארץ מצרים] וכן

בעזרה, והטעם, משום דבשעה שבאים לראות פני השכינה טעונים השתחואה.

ב

והנה בכתבי הגר"ז (בראשית כ"ב, ה) עה"פ "ויאמר אברהם אל נערי וגו', ואני והנער נלכה עד כה, ונשתחוה ונשובה אליכם", ביאר מ"ש "ונשתחוה", עפ"י דברי הגר"א המובאים לעיל (אדרת אליהו) דכל היוצא מן המקדש טעון השתחואה, ומשום שהלכו למקום המקדש, והיה עליהם דין השתחואה אמר אברהם "נלכה עד כה ונשתחוה וגו'" עכ"ד. ומבואר מדבריו דדין ההשתחואה ביציאה מן המקדש אינו רק בזמן שהבית קיים, אלא אפי' קודם שנבנה הבית והוא מדין קדושת מקום המקדש, שהשכינה שורה שם, ובפרט עפ"י מ שהוכיח בחידושי הגר"ז במקו"א מדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' בית הבחירה ה"א) שכתב וז"ל: ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר "לך לך אל ארץ המוריה" וכו'. דמוכח שהקרבה במקום המקדש היא כדין קרבן מקדש ולא כקרבן במה.

נושמעתי מאמו"ר זצ"ל לבאר עפ"י דברי הגר"ז הללו, דהנה איתא בילקוט (פ' וירא שצ"ח) ובפרקי דר"א (פלא"א) דאברהם היה כהן גדול שמגיש מנחתו עיי"ש. ופי' בזית רענן דנצרך שיהיה כה"ג דאל"כ ברגע הראשון שיקריב את יצחק יהיה אונן ויאסר להמשיך להקריבו, ולכך אמר שהיה כהן גדול, דכה"ג מקריב אונן ואינו מחלל עבודה כמבואר ביומא י"ג ב, וכן נפסק ברמב"ם (פ"ב מביאת מקדש מקדש ה"ו) יעו"ש. והרד"ל בפירושו על הפדר"א (אות מ"ד) הקשה על הזי"ר שהלא אונן שרי בבמה כדאיתא בגמ' (זבחים ט"ז א), דבבמה אונן כשר, כשם שכל הפסולים כשרים בבמה, והקרבת יצחק על המזבח היתה מדין במה, וא"כ אף אם לא היה לאברהם דין כה"ג היה מותר להקריבו באנינותו דהא אונן שרי בבמה יעו"ש. אולם לפי דברי

הגר"ז הנ"ל מיושבים שפיר דברי הזי"ר, דהנה איתא במדרש רבה (בראשית פנ"א ז) עה"פ "והעלהו שם לעולם" אמר אברהם לפני הקב"ה, וכי יש קרבן בלא כהן, א"ל הקב"ה כבר מניתיך שתהא כהן יעו"ש. הרי מבואר דהקרבה בהר המוריה היתה בגדר מזבח שבמקדש שצריך כהן כשר, ולא כגדר במה, שהרי בבמה גם זר כשר כמבואר במתני' (זבחים קי"ג א), עיי"ש. וע"כ דהיה למקום המזבח דין מקדש, ומשום הכי שפיר מה שביאר הזי"ר דאברהם אבינו נעשה לכהן גדול, כדי שיוכל להקריב באונן, משום דבלא"ה הו"ל אונן ופסול להקרבה, עכ"ד אמו"ר זצ"ל.

וכן עי' במשך חכמה (בראשית ה, כ) עה"פ "ויבן נח מזבח לה' וגו' וירח ה' את ריח הניחוח", שמביא מש"כ במדרש רבה (בראשית ל"ד, ח) ר"א בן יעקב אומר על המזבח הגדול שבירושלים, ששם הקריב אדם הראשון ע"כ. ופי' בעל המשך חכמה, דמבואר במדרש דבמקום המזבח הגדול היה דין קדושת בית המקדש אפי' לפני שהוקם, דאל"כ היאך כתיב אצל נח "וירח ה' את ריח הניחוח" והרי בבמה אין ריח ניחוח כמבואר במתני' (זבחים קי"ב ב), ומוכח מכאן דכבר בזמן נח היה על המזבח שבהר המוריה קדושת ביהמ"ק עיי"ש].

ועוד נראה לבאר, במה שאמר אברהם "נלכה עד כה ונשתחוה", דהנה עה"פ (שיר השירים ז, ב) מה יפו פעמיו בנעלים בת נדיב איתא בסוכה מ"ט ב, דדרש רבא מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, 'בת נדיב' - בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר "נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם", ומבאר שם המהרש"א דמה שלומדים מהפסוק "נדיבי עמים" דקאי על הגרים שנדבם לבם להתגייר ונאספו לישראל, הוא שקראם "עם אלוקי אברהם" לפי שאברהם היה תחילתן של גרים, שנדב לבו לשמים להתגייר, ולכן קרא לישראל 'בת נדיב'

ביהמ"ק, א"כ מדוע שייך אברהם להקריבה במקדש יותר מאדם ונח, והלא גם הם הקריבו שם קרבנות בתורת קרבן במקדש, ועוד לפני אברהם אבינו, וע"כ צ"ל כמו שביאר המהרש"א דאברהם היה הראשון שהקריב את יצחק בתורת עולת ראייה של ג' רגלים, משא"כ אדם ונח הקריבו סתם, ולא מדין עולת ראייה. ועי' במדרש רבה (שמות פט"ו פ"א) שכתב וז"ל: וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל וכו', ובו נולד יצחק 'ובו נעקד' ע"כ. ומבואר דעקידת יצחק היתה בפסח, ולכן נקט המהרש"א שאברהם קיים מצות ראייה בהר המוריה.

והשתא נראה לומר, דמה שאמר אברהם "ואני והנער נלכה וכו'" ונשתחוה ונשובה אליכם", הוא כדברי המהרש"א הנ"ל, שאברהם הלך למקום המקדש כדי לקיים את מצות העליה לרגל ולהראות את פניו במקדש, ויצחק היה קרבן הראייה שלו, ולכן אמר 'ונשתחוה' כיון דמדיני ראית פנים במקדש הוא טעון השתחוואה, והטעם, משום שבמקדש ישנו גילוי שכינה ואז יש חיוב השתחוואה והודאה להשי"ת, וכן מה שאמר אברהם "ואני והנער נלכה", היינו, עצם ההליכה והעליה לרגל, וכמו שאומרים בתפילה 'ושם נעלה ונראה וכו'" דעצם העליה לרגל היא מצוה וכמש"כ.

ולפי"ז יש לפרש דמה שבתחילת הפסוק אמר אברהם אבינו "אל נעריו שבו לכם פה עם החמור", ר"ל דבתחילה נסע אברהם על גבי החמור כדי להגיע לירושלים כדכתיב "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נעריו איתו וכו' ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלוקים", ולאחמ"כ כשהגיע "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק" והיינו, דראה שהוא מתקרב להר המוריה שאז כבר חלה חלה עליו מצות העליה לרגל, ומעתה עד מקום

דהיינו, בת אברהם, ומשום כך גבי גרים תלאן באברהם, ולא ביצחק ויעקב, אבל מקשה המהרש"א, דלענין העליה לרגל מ"ט הזכיר 'בת נדיב' - שהוא בת אברהם, ולא בת יצחק ויעקב, ותירץ, דגם אברהם היה תחילתן של העולים למקום המקדש, בשעה שעלה להקריב שם את יצחק בנו ולבסוף הקריב עולה תחתיו עיי"ש. ומבואר מדברי המהרש"א שאברהם הלך למקום המקדש כדי לקיים המצוה של ראיית פנים בעזרה, ויצחק היה קרבן הראייה שרצה אברהם להקריב. וכן איתא בילקוט (במדבר רמז תשס"ח) אמר לבלק, אבותיהם של אלו כל אחד מהם עמד ובנה מזבח והקריב עליו שלש פעמים בשנה.

ולכאורה מש"כ המהרש"א דאברהם היה תחלתן של עולי רגלים למקום המקדש להקריב שם את יצחק, צריך ביאור דמדוע אברהם שייך יותר מאדם הראשון ונח, והלא גם הם הקריבו שם קרבנות, וצ"ל עפ"י מש"כ בחידושי הגרי"ז [לעיל] להוכיח מדברי הרמב"ם שכתב 'ובמקדש נעקד יצחק אבינו'. דמשמע דההקריבה שהקריבו במקום המקדש הוא מדין קרבן מקדש ולא מדין קרבן במה. וכן עי' בחת"ס (יו"ד סי' רל"ה) שכתב דרק אברהם קידש את מקום המזבח, משום דבזמן שהקריבו שם אדם ונח עדיין לא היה המקום קדוש אלא הוא סתם הקריבה, וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם (פ"ב מביה"ב ה"ב) וז"ל: הוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריבו עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון עיי"ש. ומזה שלא הזכיר בהם שהקריבו במקדש כמו שהזכיר אצל אברהם, מוכח דאצלם לא היתה זו הקריבה במקדש אלא הקריבה בעלמא, ולכן דוקא אברהם היה תחילתן של עולי רגלים שעלו למקום המקדש ולא אדם ונח יעו"ש.

אמנם לפי מה שנקט המשך חכמה [המובא לעיל] דכבר בזמן נח היה על המזבח שבהר המוריה דין קדושת

המקדש צריך הוא ללכת ברגל ולא לרכוב ע"ג החמור, וכדברי הטורי אבן [המובאים לעיל] שכתב דהמצוה לעלות ברגל למקדש מתחילה בירושלים ממקום השילוח, אבל עד מקום השילוח מותר לרכוב ע"ג החמור, לפיכך, כשהגיע למקום שראה שצריך לעלות ברגל ולא לרכוב ע"ג החמור יותר, "ויאמר אברהם אל נערי שבו לכם פה עם החמור", דמכאן ואילך אני צריך לקיים את מצות העליה למקדש וללכת ברגלים, ונמצא שאברהם אבינו קיים את כל הדינים

הכרוכים במצוות העליה לרגל, ועפ"ז הוסיף לי רח"ז גפן שליט"א לפרש דמשו"ה כתיב אח"כ (שם פסוק י"ג) "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסכך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו", והיינו, שאברהם רצה לקיים את החיוב של עולת ראייה גם לאחר שהוריד את יצחק מהמזבח בציווי ה', כדי שלא יעבור על הלאו "ולא יראה את פני ה' ריקם"

אוצר החכמה

בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו

י"ל עפ"י המבואר בסוטה ל"ח א, עה"פ (שמות כ, כ"א) "בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'", דבמקום אשר אתן לך רשות להזכיר את שם המפורש, "אבוא אליך וברכתיך" - דהיינו שאשרה שכינתי עליך, ומכאן אתה למד שלא ניתנה רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שורה שם וזהו בית הבחירה עיי"ש. ולפי"ז מ"ש 'ועל הבית וכו' שנקרא שמך עליו', היינו בביהמ"ק שקורין בו את השם המפורש. ועוד פי' הגר"ש כהן מוילנא זצ"ל (ס' בנין שלמה) את הלשון, 'הגדול', דהנה ביומא ס"ט ב, קאמר בגמ' כתיב (נחמיה ח, ו) "ויברך עזרא את ה' האלקים הגדול", מאי "גדול", אמר רב יוסף אמר רב שגדלו בשם המפורש, וקאמר שם בגמ' דאין אומרים שם המפורש בגבולים [חוץ לעזרה] עיי"ש. ומבואר מזה, דשם המפורש נקרא 'גדול', ושואמרים אותו רק בביהמ"ק, וז"ש "בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו", והיינו דמה שביהמ"ק נקרא בית הגדול, משום "שנקרא שמך עליו" על שקורין שם את ה' המפורש. [א"ה]

עוד שמעתי מהרה"ג שמואל מאיר שליט"א, לפרש עפ"י המבואר במגילה כ"ז א, עה"פ "ואת כל בית גדול" (מלכים ב), שנחלקו ר"י ור"ל מאי 'בית גדול'

חד אמר בית שמגדלין בו תורה, וחד אמר בית שמגדלין בו תפילה, ומבואר דמקום שמגדלים בו תורה ותפילה נחשב ל'בית גדול', וא"כ בביהמ"ק הרי היו בו את ב' המעלות, דהיה מקום לעבודה וגם לתפילה, שמצינו בתפילתו של שלמה המלך שאמר (מלכים א' ח-כ"ט ל"ח) "והתפללו והתחננו אליך בבית הזה ואתה תשמע השמים וגו' כל תפילה כל תחינה אשר תהיה לכל האדם ופרש כפיו אל הבית הזה" וכן איתא בברכות ל' א, דצריך לכוון תפילתו בכ"מ לכיון בהמ"ק, ועליו נאמר "זה שער השמים" - שדרך שם מתקבלות התפילות, כמש"כ שם התרגום, ומאידך היה בהמ"ק גם מקום מרכזי לתורה, שהיו שם סנהדרין גדולה שבלשכת הגזית, ולכן מתאים לכנותו בשם 'הבית הגדול' - שמגדלים שם תורה ותפילה, [ומה שבגמ' מגילה הנ"ל לא הסבירו את הכינוי "כל בית גדול" על בהמ"ק, הוא משום שבהמ"ק כבר מוזכר להדיא ברישא דקרא דכתיב "בית ה'", וע"כ הסיבו את ההמשך על בתים שמגדלים בהם תורה או תפילה, ולא בהמ"ק, וכן מדויק הל' "כל בית גדול" על כמה בתים גדולים, אך כאן שבהמ"ק מוזכר בל' 'גדול' צ"ל כמש"נ].